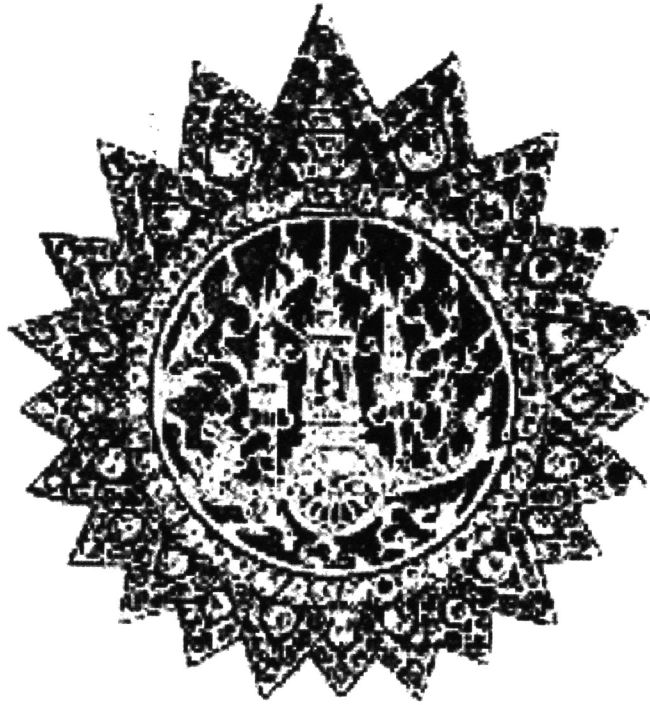

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มหาบุรุษผู้ยิ่งใหญ่

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

ความยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงโดดเด่นของปูชนียบุคคลผู้มีประวัติอันขาวสะอาดในด้านความซื่อสัตย์ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นที่รู้จักกันดีมาเป็นเวลานานแล้ว แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ชื่อเสียงของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ยังเป็นที่รับรู้กันในวงจำกัดในหมู่ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องและตระกูลบุนนาคเท่านั้น ไม่แพร่หลายไปสู่มหาชนโดย เฉพาะชนรุ่นหลัง ๆ ในปัจจุบันว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้มีความดีอันยิ่งใหญ่หลวงกับประเทศไทย ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ที่มีอำนาจมหาศาลใน ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยังทรงพระเยาว์ มีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษา เท่านั้นเอง ท่านมีสิทธิขาดราชการทั้งปวง มีสรรพอาญาสิทธิ ถึงขั้นประหารชีวิต ผู้กระทำความผิดชั้นอุกฤษฏ์โทษได้มีมหันตเดชานุภาพ ยิ่งใหญ่ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน (ยกเว้นพระมหากษัตริย์) แต่ท่านมีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ กตัญญูต่อประเทศชาติ และต่อองค์พระมหากษัตริย์ ท่านจึงไม่ใช้อำนาจผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในทางที่ไม่ถูกต้อง

สำหรับคนไทยในปัจจุบัน รับรู้เรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ผ่านวันถึงแก่พิราลัยของท่าน คือ วันที่ ๑๙ มกราคม ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาที่ลูกสุริยะทั้งหลายได้จัดงานรำลึกถึง คุณงามความดี และพระคุณของท่านทุกปี และถือเป็นงานสำคัญที่มักจะเรียกกันว่า “วันเจ้าพ่อ” ที่ขาดเสียมิได้เหล่าลูกสุริยะทั้งศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันจะเดินทางมาร่วมชุมนุมกันในวันนั้น เพื่อร่วม วางพวงมาลาหน้าอนุสาวรีย์ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จทรงเปิดอนุสาวรีย์เมื่อ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๒๓ นอกจากนั้นได้ ร่วม ทำบุญอุทิศส่วนกุศลและร่วมสังสรรค์กับเหล่าศิษย์เก่าแต่ละรุ่น เป็นเสมือนแหล่งรวม จิตใจ ความรัก ความผูกพัน และความสามัคคี ที่ได้เป็นลูกสุริยะ (ตราสุริยมณฑล เป็นตราประจำตำแหน่ง ของ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ที่รัชมงคลที่ ๔ สร้างพระราชทานให้)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มีบุญคุณกับประเทศชาติ ท่านมีความเด็ดขาด และ ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม ทำให้ช่วยดำรงรักษาเอกราชของชาติไทยให้พ้นจากการคุกคามของ ประเทศตะวันตก ซึ่งกำลังล่าอาณานิคมให้พ้นจากดินแดนแถบนี้ในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าขณะนั้นชาติไทย ไม่มีสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ประเทศไทยก็คงจะตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส เช่นประเทศเพื่อนบ้านของเราหลายประเทศ ได้แก่ เวียดนาม กัมพูชา อินเดีย พม่าและฟิลิปปินส์ เป็นต้น ด้วยความชาญฉลาดของท่าน จึงทำให้ ชาติไทยรอดปากเหยี่ยวปากกามาได้ ประวัติศาสตร์ไทยตอนนี้น่าจะได้รับการเชิดชู และเผยแพร่ให้ เยาวชนไทยรุ่นหลังได้รู้สำนึกเสียบ้าง แต่นับวันเรื่องและเหตุการณ์ตอนนี้มีแต่จะเลือนหายไปโดยไม่รู้ จักกตัญญูผู้มีพระคุณอันล้นเหลือหาที่เปรียบมิได้ แม้แต่การเผยแพร่ชื่อเสียงของท่าน ทุกปีก็อยู่ในวง แคบๆ เท่านั้น รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนเอกชนและปัญญาชนทั้งหลายน่าจะให้ความสนใจ และปลุกใจสร้างกระแสในเรื่องนี้ให้เป็นที่ประทับใจและภาคภูมิใจของเหล่าคนไทยทั้งชาติว่า ชาติไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติใด (แต่ไม่เคยนึกถึงมหาบุรุษผู้อยู่เบื้องหลัง)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นบุตรสมเด็จพระบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค)และท่านผู้หญิงจันทร์ ธิดาพระยาพลเทพ (ทองอิน)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สมภพในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด ฟ้าจุฬาโลก เมื่อวันศุกร์ เดือน ยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีมะโรง จ.ศ๑๑๗๐ ตรงกับวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ ๒๓๕๑ (ถึงแก่พิราลัย วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย จ.ศ.๑๒๕๔ ตรงกับวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๔๒๕ เวลา ๕ ทุ่มเศษ บนเรือที่ปากคลองตลาด ขณะเดินทางกลับจากราชบุรี) ภายหลัง ดาวหางซึ่งเกิดในพ.ศ. ๒๔๒๕ หายจากสายตาคนเพียง ๑ เดือน สมเด็จพระเจ้าพระยาฯก็ได้ถึงแก่พิราลัย อนึ่งมีบุคคลหนึ่งที่ชาวไทยหลายคนคงจะจำชื่อได้คือ นายพุ่ม สากร ซึ่งได้ตามเสด็จสมเด็จพระ เจ้าฟ้า จักรพงษ์ภูวนาถฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถฯ พระโอรสองค์ที่ ๔๐ ของพระบาทสมเด็จพระจุล จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์ที่ ๔ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระราชชนนี พระพันปีหลวง ซึ่งกำลังทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตัดสินพระทัย ส่งไปเป็นตัวแทนจากสยามไปศึกษาการทหารที่ประเทศรัสเซียตามคำกราบทูลของพระเจ้าชาเรนีโคลสกี ที่ ๒ โดย พระเจ้าซาร์ฯ ทรงดูแลเจ้าฟ้าจากเมืองไทยประหนึ่งพระโอรสของพระองค์ ส่วนในนายพุ่มฯ ภายหลังสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ เสด็จกลับประเทศไทย นายพุ่มไม่ได้กลับมาด้วย ได้โอน สัญชาติเป็นรัสเซียและได้แต่งงานกับคนรัสเซีย นายพุ่มซึ่งเป็นคนธรรมดาสามัญ มีบิดาซึ่งรับราชการ อยู่กับสมเด็จพระเจ้าพระยาฯในขณะนั้น

ชีวิตครอบครัวของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เท่าที่ปรากฏมีภรรยา 3 คน คือ

๑. ท่านผู้หญิงกลีน
๒. ท่านพัน
๓. ท่านหยาด

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มีบุตรธิดากับท่านผู้หญิงกลีนเพียง ๔ คน เป็นชาย ๑ หญิง ๓ คือ

๑. คุณชายวร ต่อมาเป็นเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ที่สมุหกลาโหม
๒. คุณหญิงกลาง เป็นคุณหญิงภริยาพระยาสิทธิราช ฤทธิไกร (แย้ม บุญรัตนพันธ์)
๓. คุณหญิงเล็ก
๔. คุณหญิงปิว

ชีวิตราชการและตำแหน่งการงาน

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๒ ได้รับราชการตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีตำแหน่งตั้งแต่มหาดเล็ก จนถึงผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ได้รับยศบรรดาศักดิ์ และตำแหน่งราชการ โดยลำดับดังนี้

รัชกาลที่ ๒ ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก

รัชกาลที่ ๓ อายุ ๑๘ ปี ได้เป็นนายไชยขรรค์ หุ้มแพร มหาดเล็ก

อายุ ๒๕ ปี ได้เป็นหลวงสิทธินายเวรมหาดเล็กหลังพ.ศ.๒๓๗๑

อายุ ๓๓ ปี ได้เป็นจมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็ก

พ.ศ.๒๓๘๔ เพิ่มยศ เป็นจมื่นไวยวรนาถภักดีศรีสุริยวงศ์

อายุ ๔๒ ปี ได้เป็น พระยาศรีสุริยวงศ์

จางวางมหาดเล็ก พ.ศ.๒๓๙๓

รัชกาลที่ ๔ อายุ ๔๓ ปี ต้นรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหกลาโหม

พ.ศ.๒๓๙๔ อายุ ๔๗ ปี ได้เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์อัครมหาเสนาบดี ที่สมุหกลาโหม พ.ศ.๒๓๖๙ รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๑ รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำริจะสถาปนาขึ้นให้เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ แต่ท่านไม่ยอมรับยศในครั้งนั้น ดังนั้นรัชกาลที่ ๕ จึงทรงแค่โปรดเกล้าให้มีการพิธีเพิ่มยศศักดิ์เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์กับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์และคนอื่นๆ เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๒ และให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน อายุ ๖๕ ปี เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๖ และได้ยอมรับการเลื่อนยศเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเมื่อรัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปเชิญสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มาเป็นที่ปรึกษาราชการในพระองค์ (ปริวี เคาน์ซิลเลอร์) แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ไม่ยอมรับ รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชหัตถเลขายืนยันว่า “จะเป็นหรือไม่เป็นก็จะต้องนับถือปรึกษาหารือ เหมือนกันอยู่ตามเดิม แต่เป็นที่น่าเสียใจอยู่ว่าจดหมายตอบเจ้าคุณนั้นแรงเกินไปกว่าการที่ฉันคิด” (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ๒๕๑๖ : ๕๐๙-๕๑๐) จนถึงแก่พิราลัย เมื่อปีมะเมีย พ.ศ.๒๔๒๕ อายุ ได้ ๗๕ ปี

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มีสติปัญญา ฉลาดหลักแหลมมาตั้งแต่กำเนิด ยิ่งได้รับการศึกษาอย่างดี จากครูอาจารย์ในสมัยนั้นและจากท่านบิดา จึงได้รับราชการตำแหน่งสำคัญๆ หลายตำแหน่ง เช่น เป็นพระยาพระคลัง เป็นเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ และเป็นเสนาบดีปกครองเมือง ชายทะเลฝั่งตะวันออก

ออก ตลอดจนการได้มี กิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการช่าง และการก่อสร้าง นอกจากนั้นยังได้มีโอกาสทำงานร่วมกับบิดามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นมือขวาของบิดาในการก่อสร้างเมืองจันทบุรีใหม่ที่เนิวงบางกระจะ ทำให้ท่านได้ซึมซับความรู้ความสามารถเหล่านั้นจากบิดาได้เป็นอย่างดีท่านได้มีส่วนช่วยในการสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติในเวลาต่อมาจนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองที่มีอิทธิพล และมีความสามารถยิ่งคนหนึ่งของประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

ในด้านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ท่านสนใจและศึกษาภาษาอังกฤษจนแตกฉาน สามารถอ่านตำราภาษาอังกฤษที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้นได้ดีจนสามารถสนทนาสมาคมกับฝรั่ง เช่น หมอบรัดเลย์ หมอสอนศาสนาและนายแพทย์ ชาวอเมริกันได้เข้ามาสู่สยามในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ เป็นผู้นำในการแพทย์แผนปัจจุบัน เช่นการผ่าตัด ทำให่วงการแพทย์ไทยกระตือรือร้นศึกษาหาความรู้สมัยใหม่ จนเกิดโรงพยาบาลสมัยใหม่ที่โรงพยาบาลศิริราช นอกจากนี้ได้เป็นผู้ประดิษฐ์ตัวอักษรไทยเพื่อการพิมพ์หนังสือภาษาไทย และตั้งโรงพิมพ์ออกหนังสือพิมพ์ทำสำนักพิมพ์ครบวงจรเป็นคนแรกในราชอาณาจักรสยาม ในสมัยรัชกาลที่ ๔ อาจเรียกได้ว่าเป็น “บิดาแห่งการพิมพ์ของกรุงสยาม” ก็ได้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ ๒๕๔๗) ที่อยู่ในประเทศไทยในสมัยนั้นและเจรจาทำหนังสือสัญญาไมตรีกับฝรั่งชาติต่าง ๆ ได้เป็นผลสำเร็จโดยไม่เสียเปรียบแต่มีความเสมอภาคกับประเทศเหล่านั้นจึงเป็นที่น่าภูมิใจของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง

เนื่องจากท่านมีความสนใจในการก่อสร้าง และภาษาอังกฤษเยี่ยมยอด ท่านจึงได้ศึกษาวิชาการต่อเรือแบบฝรั่งจนสามารถต่อเรือกำปั่นรบ ถวาย รัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ ได้รับพระราชทานนามว่า “เรือแก้วกลางสมุทร” และต่อมาได้ต่อเรือรบอีกหลายลำ มีน้ำหนักถึง ๓๐๐ - ๔๐๐ ตัน

ในด้านวรรณคดี สมเด็จพระปราชญ์ สนใจศึกษาพงศาวดารจีน ราชการได้ประชุมนักปราชญ์ทางภาษาและพงศาวดารจีนได้แปลวรรณคดีจีนออกเป็นภาษาไทยถึง ๑๙ เรื่อง ได้แก่ ไชยจีน ตั้งจินน้ำช่อง หงอโต๋ บ้วนฮวยเหลา ไหว้ฮั่วแพงไซ ไหว้ฮั่วแพงหน้า ชวยงัก ช้องกั้ง เม่งเฉียว เส้าปัก ชียินก้วยเจงตัว เองเลียดตัวย อิวกั๋งหน้า ได้อังเผ่า เชี่ยวอั้งเผ่า เนียหน่าอิดชื่อ เม่งมวดเซงฉ้อ เพื่อให้ทั้งความเพลิดเพลินและความรู้ในด้านต่าง ๆ เชิงตำราพิชัยสงครามวิเทศไศบายซึ่งสมเด็จพระปราชญ์เป็นผู้หนึ่งที่ได้นำมาใช้ในการป้องกันและการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน

ในด้านการละครและดนตรีไทย สมเด็จพระปราชญ์ เป็นผู้หนึ่งที่ได้สนับสนุนให้มีละครหญิงขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ตั้งวงปีพาทย์ของสมเด็จพระปราชญ์ขึ้นซึ่งมีชื่อเสียงมากในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ให้กำเนิดเพลงที่มีชื่อเสียงให้แก่วงการดนตรีไทย เช่น เพลงพระอาทิตย์ชิงดวง เพลงเทพบรรทม และเพลงบุหลัน ๓ ชั้น ท่านได้แนะนำสนับสนุนและสร้างนักดนตรี นักร้อง และนักแสดงละครที่มีชื่อเสียง เช่น หม่อมสุด ครูมีแขก ครูทัด จำโคม และพระแสน ท้องฟ้าเป็นต้น

ในด้านศาสนา สมเด็จพระปราชญ์ได้ออกบวชเมื่ออายุ ๒๐ ปี เต็ม และได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงได้สร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

ในด้านสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างสมเด็จพระปราชญ์เมื่อครั้งเป็นหลวงสิทธิ์นายเวรมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง และมีความสามารถในการก่อสร้าง มีความรู้ในด้านช่างมาก ทำให้ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากรัชกาลที่ ๓ ให้เป็นแม่กองควบคุม งานก่อสร้าง ขุดคลอง ตัดถนน สร้างป้อมปราการ ป้อมเสือซ่อนเล็บ การสร้างพระอภิเนาวนิเวศน์หลายแห่ง เช่น พระนครคีรี เมืองเพชรบุรี พระนารายณ์ราชนิเวศน์ เมืองลพบุรี เมืองราชบุรี ที่ประพาสอ่างศิลา และการถวายความ

เห็นในการสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเป็นต้น

สรุปผลงานของสมเด็จพระเจ้าพระยา

ซึ่งมีอยู่มากมาย จึงขอสรุปสั้น ๆ ได้ดังนี้

๑. เป็นมือขวาของบิดาในการสร้างเมืองจันทบุรีใหม่ที่เนืองบางกระจะ

๒. สร้างป้อมปราการเตรียมกำลังรักษาเมืองสมุทรปราการ

๓. ต่อเรือกำปั่นรบ มีชื่อว่า เรือกำปั่นบริด แล้วนำมาถวายรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ ได้รับ

พระราชทานนามว่า “เรือแก้วกลางสมุทร” แต่ฝรั่งเรียกเรือ “อาเรียล” ต่อมาต่อเรือรบอีกหลายลำ มีน้ำหนักถึง ๓๐๐-๔๐๐ ตัน

๔. พ.ศ. ๒๓๘๔ เกิดสงครามกับญวน ร.๓ มีดำรัสสั่งให้จัดกองทัพเรือกำปั่นที่ต่อใหม่ และให้เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็นแม่ทัพหลวง สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ครั้งนั้นเป็นจมีนไวยวรรณารถ เป็นทัพหน้ายกไปตีเมืองบันทายมาศ แต่กระทำไม่สำเร็จ

๕. ช่วยแก้ไขสถานการณ์แทนบิดา เมื่อกรมขุนพิพิธภักดีเบนท์ ระดมพล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความฉลาดหลักแหลมและความเข้มแข็งเด็ดขาดของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เป็นอย่างยิ่ง

๖. สร้างจวนใหม่ที่ริมคลองสาน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาในปัจจุบันนี้

๗. ปฏิสังขรณ์ วัดดอกไม้ ร่วมกับพระยาทิพากรวงศ์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า “วัดบุปผาราม”

๘. เซอร์จอห์น เบาริง ราชทูตอังกฤษเชิญพระราชสาส์นของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ขอทำหนังสือสัญญาในระหว่างประเทศที่เป็นอิสระด้วยกัน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งข้าหลวง ๕ คน โดยมีสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ร่วมอยู่ด้วย และทำสัญญาเป็นผลสำเร็จโดยเสมอภาคกันทั้งไทย-อังกฤษ

๙. อีก ๑ ปีต่อมา อเมริกัน และฝรั่งเศสเข้ามาทำหนังสือสัญญาซึ่งสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ร่วมทำสัญญาโดยมิให้คนไทยเสียเปรียบแก่ต่างชาติ

๑๐. พ.ศ. ๒๔๐๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ พร้อมด้วยพระเจ้าลูกยาเธอกรมหลวงวิชญนารถนิภาธรออกไปเมืองสิงคโปร์ เพื่อจะได้กลับมาทำนุบำรุงพระนครตามคติฝรั่ง เช่น ทำถนน สะพาน และการจราจรเป็นต้น

๑๑. เป็นคนแรกที่สร้างประภาคารหรือกระโจมไฟ (Lighthouse) ในสยามที่จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ มีนามเรียกว่า Regent Lighthouse

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยึดถือความซื่อสัตย์ กตัญญูและเสียสละ ถึงแม้จะมีคำครหาต่าง ๆ นานา ว่าท่านจะคิดเอาตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแต่ท่านก็หนักแน่นและยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ภายหลังที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกผนวช เมื่อมีพระชนมายุบรรลุนิติภาวะ และทรงประกอบราชพิธีบรมราชาภิเษก อีกครั้งหนึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงมีพระราชอำนาจเต็มที่ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ จึงพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จึงเป็นข้อที่พิสูจน์ได้ว่า คำครหาดังกล่าวไม่เป็นความจริง ทำให้ท่านได้รับการยกย่อง ว่าเป็นเสนบดีผู้ใหญ่ ที่มี ความซื่อสัตย์ กตัญญู และเสียสละเพื่อประเทศชาติ และพระมหากษัตริย์แห่งจักรีวงศ์อย่างยิ่งผู้หนึ่งในประเทศไทย ที่หาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก (ซึ่งถ้าท่านจะคิดเป็นกบฏก็ย่อมได้) จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักพระทัยและทรงยกย่องเกียรติคุณของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ตอน

หนึ่งว่า “เจ้าพระยาสุริยวงศ์ สมันตพงศ์พิสุทธ มหาบุรุษรัตโนดม” ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในแผ่นดินรัชกาลที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มาช้านาน ได้มีคุณูปการในราชกิจใหญ่น้อยเป็นอันมากได้ทำนุบำรุงพระราชอาณาจักรสยาม อุดหนุนกระแสนพระราชดำริมิให้เพลิงพล้ำต่ออริราชดิษกรภายในภายนอก จำพวกที่คิดจะเบียดเบียนกรุงเทพมหานครโดยอำนาจให้เสื่อมถอยน้อยกำลังสงบได้โดยยุติธรรม และจัดการแผ่นดินให้ผาสุกเป็นปกติเรียบร้อยดี มิได้มี วิหิงษาอุปัทวการณ์อันใดอันหนึ่ง ครั้นถึงในรัชการปัจจุบัน ได้รับตำแหน่งที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฉลองพระเดชพระคุณโดยอภัยยศเยี่ยงธรรมเนียมชื่อตรงมิได้เห็นใจแลเกรงใจผู้ใด จะว่ากล่าวตัดสินการสิ่งใดจะเป็นคุณประโยชน์ทั่วกัน และเป็นแบบอย่างต่อไปภายหน้าสืบกาลนาน...” (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ๒๕๑๖ : ๔๘๖)

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เป็นผู้มีท่าทางเข้มแข็ง กล้าหาญ ใจคอกว้างขวาง สติปัญญา เจียบแหลม พุดจาไพเราะดังที่จดหมายเหตุของพวกมิชชันนารีอเมริกัน ลงพิมพ์ในหนังสือบางกอกรีคอร์เดอร์ เมื่อครั้งเป็นหลวงสิทธิว่า “ขุนนางหนุ่มผู้นี้ทำทางคมขำ เจียบแหลม พุดจาไพเราะ” (หน้า ๑๔๕)

ตามบันทึกของเซอร์จอห์น เบาริงกล่าวชมไว้ในจดหมายเหตุรายวัน ซึ่งเขียนในระหว่างเมื่อทำสัญญากันอยู่ ตอนหนึ่งเขียนว่า เมื่อ ๗ เมษายน พ.ศ.๒๓๙๘ ว่า “เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์คนนี้ถ้าไม่เป็นคนเจ้ามารยา หรือเป็นคนรักบ้านเมืองก็ตาม ต้องยอมว่าฉลาดล่วงรู้การล้ำ คนทั้งหลายที่เราได้พบมาในที่นี้ ทั้งมีกริยาอัธมาสัยสุภาพอย่างผู้ดี และรู้จักพุดจาเหมาะแก่การ” (หน้า ๒๕๕) นอกจากนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยังมีใจคอกว้างขวาง ดังคำกล่าวของหมอบรัดเลย์ เมื่อได้ไปหาหลวงนายสิทธิเวรถึงบ้านเห็นเหย้าเรือนปลูกเป็นอย่างฝรั่งและรักษาสะอาดสะอาดอันที่ประตูบ้านเขียนอักษรโรมัน เป็นภาษาอังกฤษ ไว้ว่า “ที่นี่เป็นบ้านหลวงนายสิทธิ ขอเชิญผู้เป็นมิตร” (หน้า ๑๓๖) ดังนั้น จากพระราชดำริและคำกล่าวเหล่านี้จึงเป็นที่ประจักษ์ได้ว่า สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องและเอาเยี่ยงอย่างเป็นอย่างยิ่ง ควรที่ชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในตอนนี้อย่างความภาคภูมิใจ ชื่นชมและเผยแพร่ ยกย่องในคุณงามความดีของท่านให้แพร่หลายไปสู่ประชาชนทั่วประเทศ ได้กล่าวถึงท่านตราบชั่วกาลนาน ☀

บรรณานุกรม

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์อัครมหาเสนาบดี. เล่ม ๑.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๖

วิเชียร ทัพประเสริฐ. “สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์” ในศรีสมเด็จ ๓๖. หน้า ๒๖.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “หมอบรัดเลย์” หมอศาสนา-หมอยา-หมอหนังสือ. มติชน. (๙ กรกฎาคม ๒๕๔๗)

[ออนไลน์] : [http://arcbs.bsru.ac.th/rLocal/stories.php?story=๐๔/๐๗/๑๘/๕๑๐๙๖๘ \(๑๘/๑๐/๕๐\)](http://arcbs.bsru.ac.th/rLocal/stories.php?story=๐๔/๐๗/๑๘/๕๑๐๙๖๘ (๑๘/๑๐/๕๐))

อธิบายราชินิกุล. ฉบับชำระใหม่และพิมพ์ครั้งที่ ๓. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๗๑

(พระยาไพบูลย์สมบัติ (เดช บุนนาค) กับพระยาพิชัยญาติ (ดั่น บุนนาค) พิมพ์อุทิศถวายสนองพระคุณ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมารศรี พระอัครราชเทวี)